

Dutkansearvi dieđalaš áigečála

Volume 6, Issue 1, 2022

Spešiála nummir / Special issue

Kulturárbi otnábeaivvi geavadagain / Indigenous cultural heritage in current practices

Buvttadeaddji / Publisher

Sámi giela ja kultuvrra dutkansearvi / Sámi Language and Culture Research Association

Váldodoaimmaheaddjit / Editors

Hanna Guttorm & Irja Seurujärvi-Kari

ISSN 2489-7930

Dekoloniála dutkamušmuitaleapmi: álgoálbmotontologijaid ja fuolaguoddima buktin dutkamuša čállingeavadiidda

Hanna Guttorm

Giittán gažaldagas: “Dutkanalmmustahttimat leat mitalusat, mat leat mitaluvvon iežaset vugiin. Mo dii hábmiidet eanet báikkálaš vugiid mitalit iežadet diedalaš mitalusaid?” Vuostažettiin háliidan giitit iežan mielčálliid Britt Kramvig, Aili Pyhälä ja Lea Kantonen. Midjiide čállinprosessas áigge šáttai guovddážin gažaldat, mo mii duođaid sáhttit dahkat rievtti ja dasto váldit vuhtii álgoálbmotontologijaid min akademalaš čállimis, earenoamážit go leat fuomášan dihtolágan gielaide, stiillaid ja formáhtaid, mat leat ain akademias geavahuvvon ja maiguin mii leat váiban. Dáin álgoálbmotontologijain lea čanastat dihto báikkiide ja dát báikkálašvuodát sáhttet čalmmustahttot máŋggain dásiin. Báikkálašvuodát iešalddis leat maiddáid relasuvnnalaš oktavuodát ja leat čatnašan daidda. Dán kapihtala čállimis mii leat háliidan giddet fuopmášumi doaibmiide, mat leat earálágan-go-olmmošlaš/eanet-go-olmmošlaš (eng. *other-than-human/more-than-human*): eatnamii, mánnui, váriide, jogaide, vuoiŋgaide.

Čállin Eatnamiin lea mearkašán midjiide su bovdema min čállinguoibmin dahje mitalleaddjin. Mii čáliimet: “Mii áddiimet Eatnama min máddun; Eana lea sivdniduvvon ovdal min, addá midjiide buot maid mii dárbašit, lea min oktasaš vuodđu ja lea álo das, oaidná buot, ráhkista ja atná fuola”. Mii maiddáid fuomášeimmet mánu fámu, man birra Britt ja Aili čáliiga nu čábbát, Britt mearrasámiid oahpahusaiguin, Aili Columbia ja Kogui oahpahusaiguin.

Báikkálašvuodta ja veahkkálasvuodta (eng. *reciprocity*) leat čatnasán oktii maiddáid vuoiŋgalašvuodain ja bassivuodain, man birra Lea čálii Wirarika vásáhusaiguin, ja mun čállen veháš sámi vuoiŋgalašvuodain. Dahje, nugo Rauna Kuokkanen čállá, ii minge ulbmilin lean dušše álgoálbmotepistemologijaid jorgaleapmi oarjemáilmmi teoriijaid gielaide, muhto váldit duođas álgoálbmogiid máilmeipmárdusaid ja dohkkehit, ahte, dat eai leat artikulerejuvvon dan hámis, man mii dábálaččat atnit teoriijan, dahje dás metodologiijan.

Dát buot mearkkašii midjiide čállit unna, muhto mearkkašahtti, báikkálaččát čatnasan muitalusaid, muitalusaid mat sávvamis ellet ja čájehit álgoálbmotontologijaid vuoŋŋa. Das mii leat čuvvon ovdamearkka dihte Robin Wall Kimmerer, gii roahkasmahtta min oahppat ii-olmmošlaš gielaid ja fuobmát min morálalaš ovddasvástádusa veahkkálasvuodas sihke muitalit muitalusaid, mat mannet badjel dieđalaš dábálašvuodaid.

Dát muitalusat leat maiddái muitalusat hierdašuvvamiin (eng. *friction*), mas hierdašuvvan dahká sierralágan ontologijaid oinnolažžan seammás go gáibida, ahte dat dovddastuvvojit. Min čállin- ja jurddašanprosessas dat mearkkašii saji ja ráfi čohkkánit iige doapmat čállit. Dat lea mearkkašan vuollegašvuoda oahppama, ii-oahppama ja odđasitoahppama golahuvvon áiggi dáfus. Dat lea mearkkašan luohttámuša Eatnamiin ja energijain, maid Eana lea addán midjiide. Dat lea maiddái mearkkašan luohttámuša čállinprosessii, man mii geavatlaččat dagaimet vuoruid mielde – okta čálii muittu ja earát vástidedje iežaset muitalusaiguin, mat muhtinláhkai skájaidedje earáid muitalusaide.

Dán kapihtalis mii dasto negadeimmet dahkat saji álgoálbmogiid diehtovugiide ja ontologijaide, nugo dat leat ja almmá akademalaš 'šelgema' ja doahpagastima. Mii jurddašit, ahte dát ontologijat ja dát vuoŋŋat vuhttojit buoremusat unna muitalusain, mat sáhttet leat eahpenjuolgadat ja dievva hierdašuvvamiid ja sáhttet gáibidit lohkki ovdánit hihtábut. Álgoálbmotontologijain fuola atnin ja daid duodalaččat váldin akademalaš teavsttain mearkkaša midjiide fuola guoddima álgoálbmogiid máilmmiin, doahpagiin ja diehtovugiin. Dasto háliidit dahkat daid relevántan ja áššái gullevažžan akademalaš diskurssas. Sávvamis dát min artihkkala lei okta dan proseassas.

Lea Kantonen

Dovddan iežan hirbmat ovdavuoigatvuodalažžan ja vuollegažžan bargat ovttas Hannain, Brittiin ja Ailiin. Mu dieđasuorgi, dáiddalaš dutkan, lea oalle odđa dutkansuorgi, ja lean beroštuvvan dáiddalaš ja álgoálbmogiid dutkamuša fuolain ja metodologijaid badjálásvuodain. Dáiddalaš dutkanservošiin dieđalaš čállin lea oalle rabas sierralágan kreatiiva čállima kombinašuvvnaide ja eanet árbevirolaš akademalaš čállinstiillaide, goittot, dáiddalaš

duhkái nugo munnje leamaš ollu oahppanláhkai álgoálbmogiid njálmmálaš muitaleamis ja dain vugiin. Mii olggobeale dutkit eat leat skuvlejuvvon, ovdamearkka dihte, veahkkálasvuoda ja giitevašvuoda kultuvrii nugo dutkit, geat leat šáddan álgoálbmogiid servodagain. Mii leat dovdan leat friija mannat juohke sadjái ja ožžon inspirašuvnna ja váikkuhusaid gos ihkinassii almmá mangelágan geatnegasvuoda máhcahit dieđu dan olmmošlaš dahje ii-olmmošlaš gálduide ja fierpmádagaide. Go lean bargan álgoálbmotservošiin Meksikos ja iežan kollegaiguin dáppe davvin, de dat lea dahkan mu eanet diđolažžan álgoálbmogiid dieđu kollektiivvalaš oamásteamis ja dutki ovddasvástádusas.

Gáldu

Guttorm, H., Kantonen, L., Kramvig, B. & Pyhälä, A. 2021. “Decolonised Research-Storying: Bringing Indigenous Ontologies and Care into the Practices of Research Writing”. In *Indigenous Research Methodologies in Sámi and Global Contexts*, 113-143, eds. Virtanen, P.K., P. Keskitalo & T. Olsen. Leiden: Brill.

Liŋka artihkkalii: <https://brill.com/view/book/9789004463097/BP000006.xml>